

Thema-avond 'Stikstof en perspectief voor boeren'

20 oktober 2023

Andrea Bakker - Natuur- en Milieufederatie Limburg, adviseur transitie landbouw en milieu; **Hans Geurts** – melkveehouder in Veulen; **Bart Schrijnwerkers** – eigenaar Boebadoe Farm in Beringe; **Theo Coumans** – kalkoenhouder in Ospel, bestuurder LLTB; **Sandra Beckerman** – SP Tweede Kamerlid; **Oene Oenema** – professor WUR (Wageningen University & Research)

De avond wordt geopend met een kort woordje van de directeur van Openluchtmuseum De Locht in Melderslo, Roel Baas die de locatie van het museum beschikbaar stelde voor deze informatieavond.

Daarna loop de voorzitter van de Werkgroep Land- en Tuinbouw Noord-Limburg, Paul Geurts, door het programma van de informatiebijeenkomst. Het eerste punt is de presentatie van het rapport dat de werkgroep geschreven heeft op basis van interviews bij een tiental boeren en een medewerker van Natuur- en Milieufederatie Limburg, Andrea Bakker. Hans Geurts, Bart Schrijnwerkers en Andrea Bakker, die van de mensen die geïnterviewd zijn voor het rapport, nemen het rapport in ontvangst.

Dan kondigt Paul Geurts een korte documentaire aan, waarin duidelijk wordt dat de boeren in het verleden ook al fors verzet boden tegen ongewenste ontwikkelingen in de landbouw.

Er wordt een korte film getoond, gemaakt door Wiek Lenssen met als titel '*Ruilverkaveling in de jaren '70*'. Er wordt teruggeblikt op de rol van de overheid in het doordrukken van de ruilverkaveling (zoals: een niet uitgebrachte stem werd als vóór bestempeld) en wat de effecten van deze ingreep – plan Mansholt - waren. Kleine boeren, en daarbij oude ambachten verdwenen. Land kon/moest intensiever bewerkt worden. Sommige boeren moesten grond afstaan, maar kregen er geen vergoeding noch grond elders voor terug. Tijdens de thema-avond wordt ook door een van de sprekers opgemerkt dat Mansholt enige jaren later toegaf er spijt van te hebben.

Nadat Paul Geurts kort ingaat op de aanleiding voor deze thema-avond, namelijk de vraag of er een uitweg is uit de stikstofcrisis mét perspectief voor de boeren, gaat Marc van der Sterren de gasten interviewen. Daarbij komen verschillende onderwerpen aan bod.

De Stikstofproblematiek en de overheid

Hans Geurts: Heeft 120 melkkoeien. Vindt dat de stikstofproblematiek een juridisch probleem is. Nederland heeft een eigen invulling gegeven aan de eisen die er gesteld werden. Er wordt geconstateerd dat er een aantasting is van de natuur, qua bijvoorbeeld waterhuishouding (kwantiteit en hoeveelheid) en verzuring. Stikstofafname kan bewerkstelligd worden bijvoorbeeld door zo efficiënt mogelijk met minder eiwit (in het voedsel van de dieren) om te gaan. De overheid is niet duidelijk, dus iedereen probeert maar wat.

Andrea Bakker: er moet een integrale aanpak komen. De overheid moet niet alleen met technische oplossingen komen maar heeft een belangrijke taak in stimuleren, normeren en handhaven.

Bart Schrijnwerkers: Is van 90 naar 45 (Jersey) koeien. Daarnaast is er zorgopvang, agriforesting en verbouwt gewassen, extensief en biologisch. Kost bakken met geld, maar is niet voor iedereen haalbaar. 10% komt uit de agrarische inkosten. De rest door andere activiteiten. Hij ziet dit als investeren in de toekomst van de landbouw. De overheid heeft hier geen betrokkenheid bij. Het ontbreekt aan een langetermijnvisie.

Hans Geurts: De ruilverkaveling is wel goed geweest. Veel boeren kregen een huiskavel. Tegelijkertijd door schaalvergroting geeft hij aan dat nu kan overleven met 120 koeien. Met 70, wat hij liever had gehad, lukt het niet. Destijds waren de politieke partijen tegen, de Rabobank was tegen.

Theo Coumans: Heeft een gangbaar bedrijf met ruim 30.000 kalkoen(hanen). Naast rekening houden met de natuur, ook letten op efficiëntie en niche-markten en goedkoper voedsel.

Sandra Beckerman: Er is een groot verschil in prijs bij de supermarkt en de prijs die de boer krijgt. De winst gaat niet naar boeren. Velen leven op of onder de armoedegrens. De boeren worden niet eerlijk beloond. Verwijst naar een voorbeeld in Oostenrijk waar veel meer lokaal gekocht wordt en veel biologisch geboerd wordt. De prijzen zijn bij ons zo hoog omdat de keten er teveel aan verdienen.

Oene Oenema: Houdt/Hield zich bezig met nutrient management. Instituut geeft wetenschappelijke adviezen. Wat politiek ermee doet, is niet aan de wetenschappers. Er moet gezocht worden naar een balans tussen natuur en landbouw. Advies aan de minister: Nederland zit op slot. Het is van belang dat de boeren zich uitspreken. Transitie is noodzakelijk, maar vergt tijd. Er liggen juridische afspraken ten aanzien van minderen van stikstof.

Geen vertrouwen in de politiek noch in het beleid

Andrea Bakker: Er is de afgelopen decennia wel 2/3 reductie van ammoniakproductie gerealiseerd. Maar qua stikstof amper. Er zijn veel vergunningen afgegeven, zonder beleid, als het ware 'op de pof'.

Sandra Beckerman: De grote bedrijven krijgen veel meer ruimte en de boeren mogen niets. Kijk bijvoorbeeld naar Schiphol.

Hans Geurts: Vindt dat er vooral sprake is van wensdenken van de linkse partijen, zonder realiteitszin. Aanpassing van het Handelsbeleid is noodzakelijk. Vrijhandelsbeleid, waar hij geen voorstander van is, zorgt voor goedkope import. is goedkoper. Teleurgesteld dat D66 daarmee ingestemd, terwijl ze tegelijk boeren in Nederland op kosten jaagt. Dit maakt perspectief voor de boeren onmogelijk. Er liggen o.a. afspraken via CETA (met Canada) en Mercosur (Zuid-Amerika).

Andrea Bakker: We moeten onszelf de vraag stellen welk voedselsysteem we willen. Wereldmarkt of beperkt? Denken aan de positie van dieren. Mestoverschot. Krimp van de veestapel heeft niet alleen met stikstof te maken. Denk aan grondstoffefficiëntie.

Bart Schrijnwerkers: De Rabobank gaat alleen voor het verdienmodel. De landbouw gaat zeker veranderen, maar dan zal het voornamelijk uit eigen zak bekostigd moeten worden. Hij ervaart vertrouwen van zijn eigen klanten in de eieren en kaasproductie van de farm.

Theo Coumans: Halveren van de veestapel en verbreden? Ja, zou kunnen indien toegepast op persoon en de omstandigheden/mogelijkheden.

Hans Geurts: Wat is intensief? 120 koeien is gemiddeld. We houden ons aan de bemestingsnormen. Afzet naar anderen, in plaats van dat er gebruik gemaakt wordt van kunstmest. Mest wordt verwerkt en ook geëxporteerd.

Oene Oenema: Limburg, Noord-Brabant, Gelderland en Overijssel hebben heel veel mestoverschot. Fraude is ook groot. Prijzen gaan alleen maar toenemen.

Theo Coumans: Groengasproductie moet toenemen.

Sandra Beckerman: Met marktdenken, winstmodellen bieden we geen oplossingen. Een duurzaam systeem komt er op die manier niet.

Andrea Bakker: Mono-vergisting levert beperkt warmterendement en je houdt even goed een flink mestoverschot. Er wordt veel geïnvesteerd in co-vergisting, maar winst is ook beperkt.

Theo Coumans: Reststoffen uit mest worden gebruikt voor bouwmaterialen. CO₂ gaat naar de frisdrankindustrie.

Oene Oenema: Vanaf de jaren '80 zijn er veel positieve ontwikkelingen geweest. Er moet nu heel veel betaald worden om de mest verwerkt te krijgen. Is erg benieuws naar de onderbouwing (ook financieel) van de werkwijze van Coumans.

Theo Coumans: Er zijn veel initiatieven, zelf ontwikkeld door boeren. Maar door regelgeving en dergelijk vaak vertraagd.

Sandra Beckerman: De discussie moet veel breder getrokken worden naar wat we met ons landschap en ons land willen.

Oene Oenema: Derogatie (met toestemming afwijken van vastgestelde norm stikstofgehalte) kan milieukundig. Maar de EU heeft besloten dat Nederland niet voldoet aan de nitraatrichtlijn.

Pauze

Na de pauze volgt een tweede korte film van de hand van Wiek Lenssen met als titel 'Het leven is een kringloop'. Er wordt een kijkje genomen op Hoeve Jamboors, biologische rundveehouderij in Arcen. Boer Hegger is een alternatieve boer, die eigenlijk alles dat hij geleerd heeft op de tuinbouwschool niet in de praktijk brengt. Hij werkt volgens een cyclus met verwerking van mest van zijn koeien op het land, groeit er weer voer. In de gangbare teelt is een melkkoe na ongeveer 5 jaar 'op'. Bij Hegger worden ze een aantal jaren ouder. Natuur-inclusieve landbouw is een mooi streven, maar de overheid steunt de biologische industrie amper.

Vragen uit de zaal

Kan er aangegeven worden wanneer er wel vertrouwen is in de overheid?

Hans Geurts: Wel vertrouwen, maar heeft vooral de laatste jaren het gevoel dat alles doorslaat.

Theo Coumans: Er is wel veel veranderd in het meedenken. De laatste 10 á 15 jaar ga je niet meer alleen naar de gemeente om iets te bespreken, maar laat je je bijstaan.

Door wie werd/wordt de politiek aangestuurd?

Sandra Beckerman: Kijk naar Groningen. De overheid steunt de grote jongens (Shell, Exxon en dergelijke).

Theo Coumans: Je moet consistent zijn. Duidelijke visie hebben en brede ideeën.

Oene Oenema: Waarom hebben we eigenlijk de overheid nodig? Omdat wij zelf niet voor natuur en milieu kunnen zorgen.

Andrea Bakker: Er wordt teveel gericht op economische belangen.

Marc van der Sterren: Conclusie: het gaat niet alleen om stikstof, maar is een veel breder vraagstuk.

Advies aan de Tweede Kamer (ook als het rapport aangeboden gaat worden)

Hans Geurts: 'Het is niet mijn rapport. Het is niet allemaal even realistisch. Het gaat om aanpassing van het handelsbeleid. Is een van de randvoorwaarden. Steeds meer verduurzamen en tegelijk je houden aan bemestingsnormen, gewasbeschermingsnormen. De biologische sector heeft vraag nodig. Of je moet de grenzen dichtmaken, anders lukt het niet'

Andrea Bakker: 'Buiten de niches zijn er bedrijven die vraag gecreëerd hebben. Pioniers, denk aan Kipster. Niet gesteund door de overheid, werken wel met inachtneming van alle regels. Verdienen onze steun.'

Theo Coumans: 'Niches nu kunnen groeien naar regulier. We hebben pioniers nodig om iets nieuws te creëren. Geef ze de ruimte om ontwikkeling mogelijk te maken.'

Bart Schrijnwerkers: 'We zijn doorgeslagen. We moeten weer terug naar de basis en met z'n alle4en aan de slag.'

Sandra Beckerman: 'We willen meer boeren en minder dieren. En vooral een rechtvaardigere verdeling. De overheid creëert onzekerheid. De grote winstmakers moeten gestopt worden.'

Oene Oenema: Complimenten aan de samenstellers van het rapport. Het draagt bij aan het creëren van vertrouwen in boeren en tussen boeren en overheid. Boeren zitten knel in de keten.

Met de slotconclusie dat de overheid met een duidelijke visie moet komen, sluit Marc van der Sterren de avond.